

■ Zmiznuté dane

■ Meď: požehnanie
i preklatie Zambie

■ Migranti na vlnách

ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁČA

2015
3

Bulletin Platformy mimovládnych rozvojových organizácií určený všetkým, ktorých zaujíma, čo sa deje za hranicami Slovenska

Z ADDIS ABEBY DO NEW YORKU

ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCA

2015
3

Úvodník

Obsah

ÚVODNÍK 2

■ EURÓPSKY ROK ROZVOJA

ROK 2015 - PLNÝ
VÝZNAMNÝCH
SAMITOV 3

O EURÓPSKOM ROKU
ROZVOJA SA UŽ HOVORÍ
AJ V REGIÓNOCH 3

■ Z ADDIS ABEBY DO NEW YORKU

FINANCOVANIE ROZVOJA 4 – 5

BUDÚCNOSŤ,
KTORÚ CHCEME 5 – 6

VYŽILI BY STE
Z 30 EUR
MESAČNE? 7

■ KOHERENCIA POLITÍK PRE ROZVOJ

ZMIZNUTÉ DANE 8 – 9

HORÚCEJŠIA
A NEBEZPEČNEJŠIA
TURKANA? 10

MIGRANTI NA VLNÁCH 11

MEĎ: POŽEHNANIE
I PREKLATIE
ZAMBIE 12

JOS: STOROČIE
PRIESKUMU CÍNU
A ENVIRONMENTÁLNEHO
ZANEDBANIA 13 – 14

■ ĽUDSKÉ PRÁVA

BOKO HARAM:
TÍ, KTORÍ ZAKAZUJÚ
VZDELANIE 15

■ ZOZNAM ČLENOV PLATFORMY MVRO 16

Milé čitateľky, milí čitatelia,

sme prvou generáciou, ktorá má jedinečnú možnosť prispieť k zmene. Máme prostriedky na to, aby sme boli schopní odstrániť chudobu a zabezpečiť rovnaké práva pre všetkých. Zároveň sme však poslednou generáciou, ktorá môže uchrániť našu planétu pred vážnymi dopadmi klimatickej zmeny. Tá inak zmení život človeka, ako ho poznáme doteraz.

V treťom tohtoročnom vydaní Rozvojovej spolupráce sa pozeráme na to, čo nás čaká v tomto roku. Miléniové rozvojové ciele sa v tomto roku blížia ku koncu. Vlády aktívne rokujú o Cieloch udržateľného rozvoja, ktoré ich nahradia. V bulletine sa pozrieme bližšie na proces ich tvorby.

Aktuálna téma migrácie sa v dôsledku zmeny klímy stáva ešte urgentnejšou. Slovensko sa tak bude pravdepodobne musieť vysporiadať s väčším množstvom azylantov, ako je počet 785, pôvodne určený európskymi kvótami. Politické strany sa v diskusii o migrantoch v máji tohto roku zachovali proti princípom a hodnotám, na ktorých je založená EÚ. Okrem riešenia akútneho stavu je však potrebné pozrieť sa na príčiny migračných vln. Čo ak sme za ne zodpovední aj my, obyvatelia Únie?

Boj proti daňovým únikom je na Slovensku často skloňovanou témou. O ich dopadoch za našimi hranicami je v médiách počuť menej. V Zambii by mohlo chodiť do školy 48-tisíc žiakov, keby mal štát daňové príjmy do štátneho rozpočtu od nadnárodných spoločností. Téma daní a daňových únikov sa bude niest viacerými článkami i v kontexte konferencie o financovaní rozvoja v Addis Abebe.

Za príkladmi toho, ako si odporujú jednotlivé politiky EÚ, sa v aktuálnom čísle bulletinu pozrieme do kenského regiónu Turkana či do Zambie, pre ktorú je meď prekliatím i požehnaním zároveň. V Nigérii zaostríme na ťažbu cínu v regióne Jos a na environmentálne i ľudsko-právne dopady na lokálne obyvateľstvo.

Ak nebudú ženy plnoprávnou súčasťou spoločnosti, Ciele udržateľného rozvoja budeme dosahovať veľmi ťažko. Dočítate sa aj o situácii v Nigérii, kde islamisti z Boko Haram zakazujú ženám vzdelávať sa. Konferencia o financovaní rozvoja v Addis Abebe a schvaľovanie novej rozvojovej agendy na samite v New Yorku sú pred dverami. Koniec roka bude zakončený klimatickým samitom v Paríži. Aké rozhodnutia štáty prijmú? Ako sa postavia vlády k ich naplneniu?

Sledujte, čo sa deje na poli globálneho rozvoja spolu s nami. Nielen počas Európskeho roka rozvoja 2015.

■ TÍM PLATFORMY MVRO

ROK 2015 - PLNÝ VÝZNAMNÝCH SAMITOV

Financovanie rozvoja – Addis Abeba

Na tretej konferencii o financovaní rozvoja sa od 13. do 16. júla 2015 zúčastnia hlavy štátov, premiéri, ministri financií, zahraničných vecí a rozvoja, mimovládne organizácie i zástupcovia súkromného sektora. Po predošlých dvoch konferenciách o financovaní rozvoja v Monterrey (2002) a v Dohe (2008) sa centrom medzivládnych rokovaní stane etiópska Addis Abeba. Samit vytvorí základ pre implementáciu agendy po roku 2015.

■ Viac o konferencii sa dozviete tu:
www.un.org/esa/ffd/ffd3

Ciele udržateľného rozvoja – New York

Samit OSN, na ktorom svetové spoločenstvo prijme novú rozvojovú agendu po roku 2015, sa uskutoční počas zasadnutia Valného zhromaždenia OSN v New Yorku 25. až 27. septembra 2015. Osem Miléniových rozvojových cieľov bude nahradených podľa aktuálneho návrhu sedemnástimi Cieľmi udržateľného rozvoja. Ciele vstúpia do platnosti v januári 2016 na obdobie pätnástich rokov a budú platiť pre všetky krajiny na svete.

■ Viac o samite sa dozviete tu:
sustainabledevelopment.un.org

Klimatická zmena – Paríž

V dňoch 30. novembra až 11. decembra 2015 sa v Paríži koná 21. konferencia zmluvných strán Rámcového dohovoru OSN o zmene klímy (Paríž 2015 či COP21). Cieľom je dosiahnuť medzinárodnú dohodu o zachovaní globálneho otepľovania pod hranicou 2 °C. Rámcový dohovor OSN o zmene klímy, ratifikovaný 196 štátmi sveta, uznáva existenciu zmeny klímy, aj ľudský príspevok k jej zmene.

■ Viac o samite sa dozviete tu:
www.cop21.gouv.fr/en

O Európskom roku rozvoja sa už hovorí aj v regiónoch

V APRÍLI A V MÁJI POKRAČOVALI ČLENSKÉ ORGANIZÁCIE PLATFORMY MVRO V ŠÍRENÍ MYŠLIENKY EURÓPSKEHO ROKA ROZVOJA NA ROZLIČNÝCH PODUJATIACH. O GLOBÁLNYCH TÉMACH HOVORILI NA DOBROM TRHU, MAJÁLESE A DŇOCH EURÓPY V BRATISLAVE. AKTIVITY SA PRESUNULI AJ DO BANSKEJ BYSTRICE ČI DO KOŠÍC.

DOBÝ TRH NA JAKUBOVOM NÁMESTÍ

Súčasnou bratislavského Dobrého trhu bola koncom apríla aj zóna neziskových organizácií. O Európskom roku rozvoja 2015 (ERR 2015) informovali pracovníci mimovládnych organizácií GLEN Slovakia, CARDO a Slovenský Červený kríž, ako aj Platformy MVRO. S návštevníkmi trhu diskutovali o chudobe a dôstojnom živote. Na programe boli aj workshopy pre rôzne vekové kategórie.

CAFÉ EURÓPA O ROZVOJI

V spolupráci so Zastúpením Európskej komisie na Slovensku usporiadala Platforma MVRO verejnú diskusiu CAFÉ EURÓPA v rámci podujatia Bratislavský majáles. Moderoval ju spisovateľ Michal Hvorecký, jeden z ambasádorov ERR. Rôzne pohľady na rozvojovú spoluprácu priniesli Jakub Šimek z Nadácie Pontis, Peter Hulényi z Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR a Tomáš Profant z Ústavu medzinárodných vzťahov v Prahe.

DEŇ EURÓPY V BRATISLAVE

Mimovládne organizácie prezentovali svoje aktivity aj v rámci podujatia Deň Európy v Bratislave. V prezentačnom stane sa predstavilo deväť členov Platformy MVRO. O Európskom roku rozvoja 2015 sa účastníci osláv dozvedeli z premietaných televíznych spotov, v diskusiách s ambasádormi ERR Marošom Čaučíkom a Michalom Hvoreckým, a s novinármi Andrejom Matišákom a Matúšom Jacom. Redaktor denníka Pravda a reportér RTVS absolvovali novinársku cestu do Kene, aby autenticky informovali aj o nesúlade medzi európskymi politikami a rozvojovými cieľmi.

ZAHÁJILI SME MEDIÁLNU KAMPAŇ

Ambasádori ERR Adela Banášová, Maroš Čaučík a Michal Hvorecký sa v máji stretli s ministrom zahraničných vecí Miroslavom Lajčákom. Na tlačovej konferencii na pôde ministerstva hovorili o hlavných politických odkazoch mediálnej kampane ERR 2015.

Maroš Čaučík vyzval slovenský rezort zahraničia navýšiť objem financií poskytovaných na bilaterálnu rozvojovú spoluprácu o 15 miliónov eur. Spisovateľ Michal Hvorecký vyzdvihol stabilne silnú pozíciu EÚ ako rozvojového hráča. Moderátorka Adela Banášová prehovorila o faktoch, na ktoré upozorňuje aj kampaň ŽI FÉR.

Na tlačovej besede prezentovali zástupcovia Platformy MVRO mediálnu kampaň Európskeho roka rozvoja. Počas roka sa vo forme televíznych a rádio spotov objaví v online médiách, v rozhlase, na webe err2015.zifer.sk a v rámci podujatí plánovaných na ďalšie mesiace.

NIELEN V BRATISLAVE

Európsky rok rozvoja zavítal v máji aj do ostatných regiónov Slovenska. V Banskej Bystrici sa hovorilo o rozvoji v rámci podujatia Deň Európy. PDCS (Partners for Democratic Change Slovakia) tu tiež zorganizovali oslavy Dňa Afriky. Podobná aktivita sa následne konala aj v Košiciach a 29. mája v bratislavskej Starej tržnici.

■ JAKUB ŽALUDKO

(Projektový manažér Platformy MVRO pre ERR)

V Martine si vypočuli prezentáciu tém ERR návštevníci seminára Dobrovoľníctvo v knižniciach, ktoré organizovala Slovenská národná knižnica v Martine.

CHYSTÁ SA POHODA

Súťaž EUSTORY a výtvarná súťaž pod názvom Náš svet, naša dôstojnosť, naša budúcnosť pokračovali aj v máji. Slohovú súťaž bola vyhodnotená a jej víťazi boli ocenení 19. júna 2015 v Bratislave. Prijímanie súťažných prác do výtvarnej súťaže bude uzavreté 30. júna 2015. Viac informácií nájdete na err2015.zifer.sk/vytvarna-sutaz.

Platforma MVRO spúšťa v júni v rámci ERR fotosúťaže pre amatérov a profesionálov, ako aj súťaž o najlepšie novinársky článok. Viac informácií nájdete už čoskoro na webstránke ERR, a následne na samotných stránkach jednotlivých súťaží:

fotosutaz.mvro.sk,
media4dev.mvro.sk.

Od 9. do 11. júla budeme ERR prezentovať na festivale Bažant Pohoda, pod strechou Európa stage a stanu informačnej zóny EÚ. Diskutovať budeme o tom, ako aj na Slovensku vznikajú zaujímavé lokálne iniciatívy, ktoré riešia globálne problémy. Na Pohode sa budú konať aj workshopy v spolupráci s Nadáciou Milana Šimečka a GLEN Slovakia.

Financovanie rozvoja

DAGMAR MEKIŇOVÁ, ANDREA GIRMANOVÁ
(Projektové manažérky Platformy MVRO)

Sériu konferencií spustí v júli tretia konferencia OSN o financovaní rozvoja v Addis Abebe. Druhým významným stretnutím zástupcov všetkých štátov bude septembrový samit OSN v New Yorku, na ktorom budú schvaľovať rozvojovú agendu po roku 2015, vrátane Cieľov udržateľného rozvoja (z angl. Sustainable Development Goals, SDGs). A napokon nás v decembri čaká konferencia o klimatickej zmene v Paríži. Všetky tri konferencie navzájom súvisia. Ani jedna z nich nebude úspešná, ak nebudú úspešné ostatné dve. Spoločnými výzvami všetkých troch je ochrana životného prostredia, zosúladienie politík v prospech udržateľného rozvoja pre všetkých, nedostatok mobilizácia financií pre rozvoj, a neúspech vlád dodržať svoje predošlé finančné záväzky.

Dôležité otázky

Aké toky verejných a súkromných zdrojov budú potrebné na implementáciu Cieľov udržateľného rozvoja? Aké finančné politiky či systémové zmeny musia byť ustanovené, aby národy sveta dosiahli sociálny, ekonomický a environmentálny rozvoj, ktorý je víziou budúcnosti? Aj na tieto otázky bude hľadať odpovede konferencia v Addis Abebe. Závety z nej do veľkej miery ovplyvnia medzivládne rokovania a dohodu o obsahu rozvojovej agendy po roku 2015 v septembri v New Yorku.

Konferencia OSN pre obchod a rozvoj (UNCTAD) odhaduje, že dosiahnutie SDGs v rozvojových krajinách si bude každoročne vyžadovať dodatočné globálne investície v rozsahu od 2,9 až 4,01 biliónov eur. Pri súčasnej úrovni verejného a súkromného financovania rozvoja bude každý rok chýbať 2,23 bilióna eur. Výsledný dokument rokovania o financovaní rozvoja v Addis Abebe sa v jednotlivých častiach venuje oblastiam financovania rozvoja, ktoré sú omnoho širšie ako rozvojová spolupráca.

Mobilizácia domácich zdrojov

Pre financovanie rozvoja sú najdôležitejšie domáce zdroje, kam patrí aj výber daní. Tie slúžia na financovanie štátnych inštitúcií, infraštruktúry, ale najmä verejných služieb v oblasti školstva či zdravotníctva, ktoré sú často poddimenzované. Ak má byť mobilizácia domácich zdrojov v rozvojových krajinách úspešná, sú potrebné mechanizmy a politiky, umožňujúce mať z daní prospech vo vlastnej krajine.

Bránia tomu však daňové úniky, ktoré postihujú aj krajiny s dobre fungujúcou administratívou. Prispievajú k nim daňové raje, vyhýbanie sa daniam, daňové stimuly vlád korporáciám, nesúladienie politík, medzery v zákonoch.

V dnešnom globalizovanom ekonomickom systéme nedokáže žiadna krajina vyriešiť tento problém sama. Je preto potrebné vytvoriť medzivládny orgán pre daňové záležitosti pod záštitou OSN. Návrh na jeho vytvorenie taktiež pochádza z obdobia konania konferencie v Monterrey. Návrh záverečného dokumentu z konferencie v Addis Abebe odporúča, aby sa existujúci Výbor expertov OSN pre medzinárodnú spoluprácu v daňových záležitostiach zmenil na medzivládny výbor. Mimovládne organizácie naprieč kontinentmi však volajú po vytvorení nového orgánu pod záštitou OSN.

Oficiálna rozvojová spolupráca

Efektívne využívané verejné zdroje vo forme rozvojovej spolupráce majú významnú úlohu pri riešení chudoby a zabezpečení udržateľného rozvoja. Objem týchto prostriedkov však viac ako dvojnásobne zaostáva za záväzkami, ktoré by mali štáty každoročne naplňovať. V prípade starších členských krajín EÚ iba štyri z nich plnia svoj desaťročia starý záväzok poskytovať ročne 0,7 % HND. Krajiny EÚ 13 ani zďaleka nedosahujú svoj záväzok poskytovať rozvojovú spoluprácu na úrovni 0,33 % HND. Podľa štatistík OECD Slovensko

V SEPTEMBRI PRÍJME MEDZINÁRODNÁ KOMUNITA NOVÚ ROZVOJOVÚ AGENDU. PODĽA PAN KI-MUNA, GENERÁLNEHO TAJOMNÍKA OSN, TÁTO UDALOSŤ PONÚKA JEDINEČNÚ PRÍLEŽITOSŤ „ZMENIŤ SVET TAK, ABY LEPŠIE NAPŔLŤAL POTREBY ĽUDÍ“. VLÁDY NA TROCH TOHTOROČNÝCH SAMITOCH ROZHODNÚ, ČI TÚTO PRÍLEŽITOSŤ PO ROKU 2015 VYUŽIJEME.

v roku 2014 poskytlo rozvojovú spoluprácu len vo výške 0,08 % HND (81 mil. USD), pričom v porovnaní s rokom 2013 šlo o pokles vo výške 5 mil. USD v dôsledku nižších výdavkov na multilaterálnu rozvojovú pomoc, ako aj nárastu HND.

Rozvojová spolupráca bude aj pre obdobie nasledujúcich pätnástich rokov platnosti SDGs dôležitým zdrojom financovania. Na to, aby vlády svoje záväzky v oblasti rozvojovej spolupráce naplňovali, je potrebné hľadať aj inovátné zdroje financovania. Môžu nimi byť dane z finančných transakcií alebo výnosy z obchodovania s emisiami. Platforma MVRO v minulom roku vypracovala návrh na použitie 5 % výnosu z emisného obchodovania na financovanie rozvojových projektov. Slovenská vláda ho zatiaľ nezrealizovala.

Priame zahraničné investície a iné súkromné toky

Súkromný kapitál prispieva významnou mierou k zlepšeniu produktivity, prenosu technológií a k tvorbe pracovných miest v rozvojových krajinách. Vážnym problémom pri zapájaní súkromného sektora je zlyhanie alebo neschopnosť presadzovať zodpovednosť zahraničných investorov za ľudské práva, pracovné, sociálne a environmentálne štandardy. V rozvojovom kontexte narastá využívanie verejno-súkromných partnerstiev (z angl. public-private partnership, tzv. PPP) ako nového spôsobu mobilizácie prostriedkov na rozvoj. Je však potrebné k nim pristupovať s opatrnosťou. Mali by byť využívané iba v prípadoch, ak neexistujú iné, lacnejšie a menej riskantné spôsoby financovania a realizácie projektov.

Súkromný sektor môže byť dôležitým katalyzátorom rozvoja. Je však potrebné zamerať sa na investovanie do miestneho súkromného sektora – mikro, malého a stredného podnikania – v rozvojových krajinách.

Už Lisabonskou zmluvou (vstúpila do platnosti 1.12. 2009) sa EÚ zaviazala brať do úvahy pri implementovaní svojich politík ciele rozvojovej spolupráce a zabezpečiť, aby iné „nerozvojové“ politiky neboli v rozpore s rozvojovými cieľmi. To znamená, že sa musí zaoberať negatívnymi dopadmi svojich domácich politík na tretie krajiny a podporovať synergie v oblastiach ekonomických,

sociálnych a environmentálnych politík. Konferencia v Addis Abebe poskytuje vládám priestor zaviazat sa k tomu, že nebudú pretláčať obchodné či investičné dohody a medzinárodné daňové štandardy, ktoré škodia ekonomickým a rozvojovým záujmom rozvojových krajín alebo ich snahám o regionálnu integráciu. V prípade uzavretia aktuálne vyjednávaného partnerstva o obchode a investíciách medzi EÚ a USA môžu jeho negatívne dopady pocítiť aj rozvojové krajiny.

Zahraničný dlh

Konferencia v Addis Abebe je príležitosťou dosiahnuť medzinárodný konsenzus potrebný na riešenie zadĺženosti krajín. Európske mimovládne organizácie v otázke dlhu prichádzajú s viacerými odporúčaniami. Vlády, medzinárodné finančné inštitúcie a súkromný sektor by mali schváliť a implementovať princípy UNCTAD o zodpovednom požíčaní a požíčaní si. Dlhové krízy sa dnes nedotýkajú iba rozvojových krajín. Členská krajina EÚ, Grécko, si s takouto krízou už

dlho nevie poradiť. Konferencia v Addis Abebe ponúka príležitosť hľadať rýchle, férové a efektívne riešenia dlhových kríz.

Systemové otázky

Konferencia o financovaní rozvoja má na stole ambicióznú agendu, ktorá môže zabezpečiť to, aby medzinárodný finančný, obchodný a rozvojový systém bol v súlade a sledoval cieľ udržateľného rozvoja. Kľúčovým krokom je reforma Bretton-Woodskej inštitúcie (Medzinárodný menový fond a Svetová banka). Rozvojové krajiny majú slabý hlas a účasť na vytváraní medzinárodných štandardov a orgánov. Prvým krokom na zmenu tejto situácie by bolo zavedenie hlasovania na základe dvojitej väčšiny – jednej založenej na princípe jedna krajina = jeden hlas, druhej na základe ekonomickej sily krajiny.

Súčasná nastavenie svetového finančného systému umožňuje špekulácie s cenami potravín a palív. Výsledkom konferencie v Addis Abebe by mal byť aj záväzok podniknúť kroky

na to, aby sa zabránilo kolísaniu cien potravín a pohonných hmôt na svetových trhoch.

Významná úloha EÚ

Agenda samitu je teda komplexná. Európska únia hrá významnú úlohu pri zabezpečovaní pozitívneho výstupu júlovej konferencie o financovaní rozvoja. Je najväčším poskytovateľom prostriedkov oficiálnej rozvojovej pomoci (v roku 2014 to bolo 58 miliárd eur). Zároveň je významným exportérom aj importérom zo štátov globálneho Juhu a domovom mnohých nadnárodných spoločností, ktoré ochudobňujú tieto krajiny o príjmy do štátneho rozpočtu.

Kvôli daňovým únikom prichádzajú najchudobnejšie štáty každý rok o 115 miliárd eur. Na to, aby výstupom konferencie v Addis Abebe nebola len ďalšia politická deklarácia, je nevyhnutné, aby sa dohodnuté záväzky implementovali v praxi. To môže zabezpečiť medzivládny orgán, ktorý bude ďalej sledovať financovanie rozvoja.

Budúcnosť, ktorú chceme

S VÝZVOU ZLEPŠIŤ PODMIENKY ŽIVOTA OBYVATEĽOV NAŠEJ PLANÉTY VYSTÚPIL V ROKU 2000 KOFI ANNAN, GENERÁLNY TAJOMNÍK OSN, POČAS MILÉNIÓVÉHO SAMITU. NA MEDZINÁRODNÉ SPOLOČENSTVO APELOVAL, ABY SA POKÚSILO O ZMENU V TOM NAJJEDNODUCHŠOM A ZÁROVEŇ GLOBÁL-NOM PONÍMANÍ – ELIMINOVAŤ EXTRÉMNU CHUDOBU A POSILNIŤ MIER I BEZPEČNOSŤ VO SVETE. MNOHÍ SI MOŽNO Povedia, ŽE SÚ TO LEN PRÁZDNE SLOVÁ. ČO ROBIŤ, ABY NEBOLI?

Svetové spoločenstvo si vtedy určilo osem Miléniových rozvojových cieľov (Millennium Development Goals, MDGs) do najbližších päťnástich rokov a zadefinovalo úlohy, ktoré má OSN zohrať v súvislosti s globalizáciou, upevňovaním mieru a bezpečnosti, odstraňovaním chudoby, ochranou životného prostredia, bojom s nákazlivými chorobami, posilnením postavenia žien v spoločnosti, so znížením úmrtnosti detí a tvorbou globálneho partnerstva. Zadefinovali

sa aj nástroje a postupy, ako túto pozitívnu zmenu pre budúcnosť zabezpečiť.

V septembri 2015 by mala medzinárodná komunita zhodnotiť naplnenie uvedených zámerov. Dnes vieme, že v niektorých Miléniových cieľoch sme zaznamenali solídny pokrok (chudoba), iné nesplníme. Je preto dôležité integrovať nenaplnené ciele do nových Cieľov trvalo udržateľného rozvoja (Sustainable Development Goals, SDGs).

PRÍČINA NENAPLNENÝCH CIEĽOV? AJ MY SAMI

Problém nenaplnenia očakávaní je aj v spôsobe nášho myslenia, nazerania na svet, nastavenia hodnôt. Nevieme, či nechceme si predstaviť, že pre niekoho je diamant symbolom luxusu, kým pre iného je luxusom čistá voda. Zabúdame, že bez drahokamu prežijeme, ale bez vody sotva.

Napríklad debata, či zapríčinil klimatické zmeny človek, alebo ide o cyklický jav, je podľa mňa nastavená nesprávne. Dnes žije na Zemi sedem miliárd ľudí, ktorí potrebujú na život zdroje. Tie nie sú neobmedzené. Ďalším problémom je ich nerovnomerná distribúcia, rovnako ako v prípade potreby a zisku. Nerovnosti medzi štátmi, regiónmi aj kontinentmi narastajú, čo vedie k sociálnym tlakom, beznádeji, migrácii, k obavám z budúcnosti či pocitom vylúčenia. Dôsledkom je

FRANTIŠEK RUŽIČKA
(Stály predstaviteľ SR pri OSN)

↑ Foto: Archív Františka Ružičku

aj posilňovanie radikalizmu a extrémizmu. To všetko sa týka aj nás.

AKO NA ÚSPEŠNÚ ZMENU?

Život je určovaný sústavnými zmenami. Ak ich chceme prežiť, musíme na ne vedieť reagovať. A to na úrovni jednotlivca, ako aj celého medzinárodného spoločenstva. Pokiaľ chceme hodnotiť dosiahnuté výsledky a na nich budovať nové pozitívne vízie, tu je niekoľko princípov úspešného manažmentu zmeny.

1 Cieľ a nástroje.

V roku 2012 urobilo medzinárodné spoločenstvo druhý výrazný pokus potvrdiť cestu k zmene na Samite Rio+20, kde bol prijatý dokument s názvom **Budúcnosť, ktorú chceme**. Na jeho základe sa začala transformácia Miléniových rozvojových cieľov na Ciele udržateľného rozvoja, so zámerom zabezpečiť ich univerzálnosť a preniesť zodpovednosť za ich plnenie na všetky krajiny – rozvojové aj rozvinuté. Pred globálnymi hrozbami neutečie ani „bohatý Sever“, ani „rozvíjajúci sa Juh“.

Na pôde OSN vznikli v roku 2014 dve pracovné skupiny – Otvorená pracovná skupina pre Ciele udržateľného rozvoja a Medzivládna skupina expertov na financovanie trvalo udržateľného rozvoja, ktorej členom bola aj Slovenská republika. Záverečné dokumenty oboch skupín sa stali základom súhrnnej správy generálneho tajomníka OSN Pan Ki-muna. Budú východiskovými dokumentmi septembrového Samitu Post-2015 v New Yorku a tiež Samitu pre financovanie rozvoja v júli 2015 v etiópskej Addis Abebe.

2 Každá zmena, ktorá chce byť úspešná, musí mať **jasnú víziu**. Ciele majú byť akčné, stručné a zrozumiteľné, obmedzené v počte, majú mať globálny a univerzálny charakter. Zároveň musia zohľadňovať rozdielne národné možnosti, kapacity a úroveň rozvoja, rešpektovať národné špecifiká. Každá krajina, národ, občan by mali vidieť, kam smerujeme a ako realizované kroky či opatrenia ovplyvnia náš život a budúcnosť.

3 **Inkluzivita** je ďalším z kľúčov úspechu. Ak dokážeme zapojiť každú spoločnosť aj jednotlivca do realizácie cieľov, zvládneme komunikáciu, budeme efektívnejší a kreatívnejší v nových nápadoch či prístupoch, môžeme podstatným spôsobom proces urýchliť a zlepšiť. Zodpovedné správanie sa jednotlivca (štátu) predurčuje mieru globálneho úspechu. Alebo neúspechu. Inkluzivita znamená aj rodovú rovnosť. Posilnenie a zrovnoprávnenie žien, zvýšenie ich spoluzodpovednosti, umožnenie ich plnohodnotného zapojenia do všetkých oblastí riadenia spo-

ločnosti a ekonomiky zvyšuje efektívnosť, rôznorodosť aj kreativitu a dáva lepšie vyhliadky na úspech.

4 **Univerzálnosť**. Výzvy, ktorým dnes čelíme, nepoznajú hranice. Klimatická zmena, chudoba, migrácia, choroby a ich mutácie (ebola), bezpečnostné riziká (terorizmus, organizovaný zločin) majú globálny dopad. Komunita, štát, ba ani skupina štátov, si s nimi izolovane neporadia. Cestou je medzinárodná spolupráca a zdieľanie zodpovednosti. OSN ako univerzálna, globálna platforma by mala zohrávať kľúčovú úlohu pri definovaní hrozieb, návrhu krokov na ich elimináciu a kontrolu implementácie opatrení. Medzinárodné spoločenstvo musí prevziať zodpovednosť a byť lídrom zmien. Inak zostaneme iba pri deklaráciách a zbytočných rezolúciách, ktoré budú len ďalším smutným príspevkom k degradácii planéty.

5 **Finančné zdroje a prostriedky implementácie**. Je ich dostatok, len treba vedieť nájsť a dobre nastaviť dostupné nástroje i systémy.

6 **Globálny cieľ a individuálny prístup = dve strany jednej mince**. Je nevyhnutné, aby krajiny implementovali vlastnú stratégiu trvalo udržateľného rozvoja „šitú na mieru“, zohľadňujúc pritom národné a medzinárodné politické prostredie. Takáto stratégia musí byť podložená individuálnym mixom vhodných zdrojov – verejných, súkromných, domácich a medzinárodných, pričom každý typ financovania zohráva v procese jedinečnú úlohu.

7 **Priaznivé prostredie, vláda práva a efektívne riadenie** (tzv. enabling environment). Iba v spoločensky a ekonomicky stabilnom prostredí je možné mobilizovať domáce zdroje, ktoré patria k základným vo financovaní národných trvalo udržateľných stratégií. Rovnako je mobilizácia súkromných zdrojov, bez ktorých nebude možné naplnenie cieľov trvalo udržateľného rozvoja, závislá na predvídateľnosti vývoja politického, sociálneho, právneho a ekonomického prostredia.

NECH JE ZAJTRAJŠOK PRÍLEŽITOSŤOU

Na záver by som rád parafrázoval odborníka v oblasti riadenia a podnikania Petra Druckera, ktorý tvrdí, že všetky inštitúcie žijú a fungujú v dvoch časových obdobiach: v dnešku a v budúcnosti. Budúcnosť sa tvorí dnes, vo väčšine prípadov neodvolateľne. Ako usmerníme vývoj dnes, taký zajtrajšok nám prinesie. V turbulentnej dobe 21. storočia by sa medzinárodné spoločenstvo nemalo zmieriť s tým, že zajtrajšok bude predĺžením dneška. Práve naopak. Musíme pracovať na zmene tak, aby sa zajtrajšok zmenil z hrozby na príležitosť.

■ Musíme pracovať na zmene tak, aby sa zajtrajšok zmenil z hrozby na príležitosť.

Pätnásť rokov snahy o takúto zmenu nám ukázalo úskalí tejto cesty. A nebude ľahšia ani tá od Addis Abeby cez New York až po „budúcnosť, ktorú chceme“. Verím, že spoločným úsilím a pochopením súvislostí, najmä vzájomnej prepojenosti prírodných a civilizačných javov, túto výzvu zvládneme.

→ Neviditeľné hlav(sy) žien. Foto: Lukáš Zorád, Keňa, 2014

■ **PETER IVANIČ**
(Spolupracovník Platformy MVRO)

Vyžili by ste z 30 eur mesačne?

← Život v garáži poskytuje prístrešok aj miesto pre obchod. Foto: Silvia Szabóová, India 2010

CHUDOBA JE DO ISTEJ MIERY RELATÍVNY POJEM. NIČ TO NEMENÍ NA FAKTE, ŽE EXTRÉMNU BIEDU TRIE VIAC AKO MILIARDA ĽUDÍ VO SVETE.

Jozef ťažko manuálne pracuje. Mesačne zarobí približne 30 eur. V hrubom. Z toho si musí platiť jedlo, ubytovanie, oblečenie, ale aj vzdelanie pre svoje deti. Postarať sa musí aj o rodičov a z času na čas si potrebuje zaplatiť návštevu lekára. Štátom garantované sociálne a zdravotné zabezpečenie neexistuje. Od štátu teda nemôže čakať žiadny dôchodok, lekári ani školy nie sú zadarmo. Jozef je extrémne chudobný.

Ide o fiktívny príbeh, ktorý ilustruje, ako by vyzeral život Slováka, ktorý sa ocitol na hranici toho, čo Organizácia spojených národov nazýva extrémnou chudobou. Na hranici 1,25 medzinárodného dolára na deň. Aká je dnešná realita? Na svete žije viac než 1,2 miliardy ľudí tak, ako by žil Jozef z 30 eur na mesiac.

OSN meria chudobu v tzv. medzinárodných dolároch. Ide o fiktívnu menu, ktorá ukazuje, čo si za jeden dolár môže v určitom čase kúpiť Američan v Spojených štátoch. Ak by si zaň kúpil napríklad kilo ryže, tak v Kambodži by to bola suma zodpovedajúca kilu ryže v ich miestnej mene. Jeden medzinárodný dolár má tak v Kambodži v skutočnosti hodnotu len zhruba štvrt amerického dolára.

Extrémne chudobný Slováka by si tak dnes musel vystačiť zhruba s eurom na deň, vyplýva z prepočtov na základe údajov Medzinárodného menového fondu a Svetovej zdravotníckej organizácie.

Zvláštne počty

Spojené národy v roku 2000 odsúhlasili Miléniové rozvojové ciele, v ktorých sa zaviazali, že sa za najbližších 15 rokov pokúsia znížiť extrémnu chudobu o polovicu. Rozvojový program OSN aj náš rezort zahraničia tvrdia, že sme v boji s chudobou výrazne pokročili. „Cieľ sme splnili už v roku 2010, pretože podiel ľudí žijúcich z menej ako 1,25 dolára na deň v rozvojových regiónoch klesol o viac ako polovicu,“ vysvetľuje tlačové oddelenie ministerstva zahraničných vecí.

Viacerí odborníci sa však na úspech pazerajú skepticky. OSN definíciu extrémnej chudoby viackrát menila. Začali pri jednom dolári z roku 1985 a skončili pri 1,25 dolára z roku 2005. Za 1,25 dolára v roku 2005 si však toho Američania mohli nakúpiť oveľa menej než za jeden dolár v roku 1985. Počet extrémne chudobných tak klesal len na papieri.

„Hranica 1,25 dolára je určená úplne svojvoľne. Aj tí, ktorí žijú z dvoch či piatich dolárov na deň, sú stále veľmi chudobní,“ hovorí Alex Scrivener z britskej mimovládnej organizácie Global Justice Now.

Ak by Jozef z úvodu článku žil z piatich medzinárodných dolárov, na účte by mu pribudlo zhruba 120 eur mesačne v hrubom. K takýmto číslam sa v niektorých regiónoch blížime aj na Slovensku, napríklad v prípade chudobných rodín vo vidieckych oblastiach.

Bieda – choroba – nevzdelanosť

Samostatnou kapitolou v boji proti chudobe je nerovnosť. Miléniové rozvojové ciele sa totiž nárastom nerovnosti nezaberali. Najchudobnejší profitovali z rozvoja menej než tí bohatší, čím sa roztvá-

rali príjmové nožnice. „Nerovnosť však hrá v rozvoji významnú rolu. Štúdie ukazujú, že v rovnostárskejších spoločnostiach sú ľudia zdravší, vzdelanie je dostupnejšie a je tam nižšia úroveň kriminality,“ hovorí Scrivener.

Chudoba je do istej miery relatívny pojem. Chudobnými sme totiž vtedy, keď prijímame za vlastné určité chápanie chudoby. Ak napríklad nový smartfón nepovažujeme za znak dostatku, nebudeme si bez neho pripadať chudobne. Tomáš Profant z pražského Ústavu medzinárodných vzťahov spomína výskum v indickom Ladaku, kde švédka vedkyňa Helena Norgberg-Hodge zachytila, ako sa ľudia postupne začali považovať za chudobných. A to až potom, ako do oblasti prišiel turizmus a televízia. Ich životná úroveň sa pritom zásadne nezmenila.

Chudoba zároveň nemusí znamenať nespokojný život. Ukazujú to napríklad indexy šťastia, v ktorých sa na popredných priečkach neraz umiestňujú aj z nášho pohľadu chudobné krajiny.

Ako jeden z nástrojov v boji proti chudobe v menej rozvinutých krajinách sa ponúka rozvojová spolupráca. Tú však treba robiť koordinovane. „Pokiaľ budú bohaté krajiny krajinám globálneho Juhu škodiť neférovými obchodnými zmluvami, pokiaľ tam budú naše spoločnosti ničiť tamjšie životné prostredie a nebudú tam platiť dane, situácia sa zásadne nezmení. Preto by sme mali politiky zosúladiť v prospech rozvoja,“ hovorí Andrea Girmanová z Platformy mimovládnych rozvojových organizácií.

■ Článok vznikol na základe seriálu o Cieloch udržateľného rozvoja v Hospodárskych novinách, na ktorom spolupracuje aj Platforma MVRO.

Zmiznuté dane

KONFERENCIA OSN O OBCHODE A ROZVOJI (UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT, UNCTAD) ZAČIATKOM TOHTO ROKA ODHADLA, ŽE SMEROVANIE INVESTÍCIÍ DO ROZVOJOVÝCH KRAJÍN ČEZ DAŇOVÉ RAJE ICH PRIPRAVUJE O VYŠE 80 MILIÁRD EUR ROČNE. IDE PRITOM LEN O KONZERVATÍVNY ODHAD A IBA O JEDNU Z CIEST VYHÝBANIA SA DANIAM V ROZVOJOVÝCH KRAJINÁCH. SUMY, KTORÝMI OBERAJÚ NADNÁRODNÉ KORPORÁCIE TÝCH NAJCHUDOBNEJŠÍCH O ŠANCU NA ROZVOJ, SÚ V SKUTOČNOSTI VYŠŠIE.

Ghanské pivo

Marta Luttgrodt má stánok s občerstvením v Accre, hlavnom meste Ghany. Okrem iných vecí ponúka aj miestne pivo Club. Marta a jej traja zamestnanci tiež varia a jedlo predávajú od pol siedmej ráno do ôsmej večer. Malý podnik je ziskový, zarobí Marte asi 500 ghanských cedi mesačne (v prepočte asi 260 eur).

Ghančanka je platkyňou daní a musí vedieť preukázať, že ich uhradila. Na to slúžia daňové známky. Ročná, v hodnote 25 cedi (cca 13 eur), je daňou mestu. Daň z príjmu sa platí štvrtročne a je v hodnote 20 cedi (10 eur). Marta nevyzerá ako veľký daňový subjekt, v absolútnych číslach neplatí vysoké dane, ale medzi rokmi 2007 až 2010 platila väčšinou viac ako miestny pivovar, ktorého pivo predáva – Accra Brewery.

Pivovar bol vôbec prvým v západnej Afrike, otvorili ho v roku 1933.

V súčasnosti ho vlastní SABMiller, jeden z najväčších producentov piva vo svete. Patria mu pivovary v mnohých krajinách, vrátane Slovenska, a má miliardové zisky.

Rozvojová federácia ActionAid, v ktorej vediem medzinárodnú kampaň za daňovú spravodlivosť, zverejnila v roku 2010 jednu z prvých prípadových štúdií o tom, ako nadnárodné firmy pomocou komplexných techník pripravujú rozvojové krajiny o daňové príjmy. Použila práve príklad spomínaného pivovaru a jeho pôsobenia v Ghane, aby upozornila na to, že právne a účtovnícke kľučky poskytujú mnoho priestoru na vyhýbanie sa daniam.

ActionAid sa podarilo odhaliť viacero ciest, ako peniaze odchádzajú z Ghany bez zdanenia. Všetky sú legálne, s posvätením audítorov. SABMiller vďaka nim pripravil Ghanu o cca 28 miliónov eur za sledované obdobie. Dovoľte mi vám niektoré z nich ukázať.

MARTIN HOJSÍK

(Vedúci medzinárodnej kampane za daňovú spravodlivosť v ActionAid International)

← Protest ActionAid v Nigérii. Foto: Archív ActionAid, Nigéria, 2014

Holandská linka

Mnohé ghanské pôvodné značky piva sú vlastnené SABMiller International BV v Holandsku. Pivovary platili tejto firme poplatky za používanie ochrannej známky. V roku 2009 získala korporácia z afrických pivovarov SABMiller na licenčných poplatkoch skoro 35 miliónov eur. Vďaka súčasnému nastaveniu holandskej legislatívy z nich neplatí skoro žiadne dane. Ročne tak pripravuje rozvojové krajiny o nemalé prostriedky a narúša tak koherentnosť politik pre rozvoj.

Švajčiarsky manažment

Firma SABMiller v Ghane platila manažérske poplatky do švajčiarskej pobočky. Tvorili 4,6 % obratu spoločnosti. „My tú manažérsku prácu nerobíme, sme len centrála,“ povedal ActionAid jeden zo švajčiarskych zamestnancov.

Podobné poplatky často smerujú do firiem v daňových rajoch, ktoré nemajú prakticky žiadnych zamestnancov. Pre daňový úrad v Ghane je ťažké určiť, či sú takéto platby oprávnené, keďže nemá prístup k informáciám zo Švajčiarska.

Výlet na Maurícius

Išli by ste cez Maurícius, ak by ste potrebovali dodať tovar z Juhoafrickej republiky do Ghany? Mnoho účtovníkov a daňových poradcov by vám zrejme povedalo, že áno.

ActionAid zdokumentovala obstarávanie pre Accra Brewery práve cez tento ostrov v Indickom oceáne. Mubex je firma, ktorú vlastní SABMiller. Zabezpečuje pre nich obstarávanie. Na Mauríciu – známom daňovom raji – platí len 3 % dane z príjmu, na rozdiel od 25 % v Ghane. Je preto výhodné robiť účtovné obchody vo vnútri firmy práve cez takéto krajiny a oficiálne nechávať zisk tam.

Financovanie

Keď sme už na tom Mauríciu, tak prečo si odtiaľ nepožičať? Tá istá firma Mubex požičala Accra Brewery čiastku, ktorú by

od normálnej banky nikdy nezískala – sedemkrát vyššiu, ako je jej základný kapitál. Javu sa odborné hovorí nízka kapitalizácia. Cez platenie úrokov a ich zahrnutím do nákladov umožňuje odčerpávať prostriedky z firmy bez zdanenia do daňového raja. Je to podobný trik ako vyberanie peňazí z niektorých súkromných zdravotných poisťovní do schránkových firiem na Cypre.

Európa bráni rozvoju

Príklad pivovaru v Ghane nie je jediný, ktorý sa podarilo ActionAid zdokumentovať. Podobne poukázali na správanie Associated British Foods v Zambii. U nás poznáme ich značku Twinings, no v Zambii sú známi najmä ako najväčší výrobca cukru.

Podľa odhadu ActionAid spoločnosť Zambia Sugar pripravila krajinu vďaka vyhýbaniu sa daniam medzi rokmi 2007 až 2012 o 15,9 milióna eur. Ďalších 8,9 milióna dostala firma vďaka tomu, že na danie svojich príjmov použila súdom odobrenú, zníženú sadzbu dane z príjmu. Táto platí iba pre malých farmárov, no v tomto prípade ju použila nadnárodná spoločnosť s argumentom, že aj oni pestujú cukrovú trstinu.

Pre porovnanie – táto suma je 14-krát väčšia ako rozvojová pomoc Británie Zambii na riešenie problému podvýživy. Tá spôsobuje viac ako tretinu úmrtí detí v krajine. Rovnaký obnos by tiež postačoval na financovanie škôl pre 48-tisíc detí. V súčasnosti sa v často poddimenzovaných triedach v Zambii tlačí až sto školákov.

Redistribúcia prostredníctvom daní je jedným zo základných princípov fungovania štátu. Od škôl, cez súdnicstvo, bezpečnosť, až po infraštruktúru a zdravotníctvo – všetky sektory sú financované z daňových príjmov.

V rozvojových krajinách sú vlády mimoriadne závislé od daní z príjmu právnických osôb. Pritom práve potenciálni najväčší platcovia – nadnárodné korporácie – majú aj najväčšiu schopnosť sa daniam vyhýbať. Tieto firmy sídli v bohatých krajinách a využívajú nielen daňové raje na exotických ostrovoch patriacich často k britskej korune, ale aj krajiny ako Holandsko či Írsko. Členské štáty Európskej únie a od nich závislé územia tak pomáhajú pripraviť rozvojové krajiny o miliardy dolárov, ktoré potrebujú na svoj rozvoj.

Potrebujeme špeciálny orgán

Rozvojové krajiny nie sú jediné, ktoré takto prichádzajú o daňové príjmy. Týka sa to aj tých rozvinutých. Preto sa G20 rozhodlo problém riešiť pod vedením Organizácie pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj. Takzvaný BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) proces sa však deje bez plnej a rovnocennej participácie všetkých rozvojových krajín a rieši predovšetkým problémy tých bohatých. Navyše, BEPS končí po troch rokoch fungovania v tomto roku.

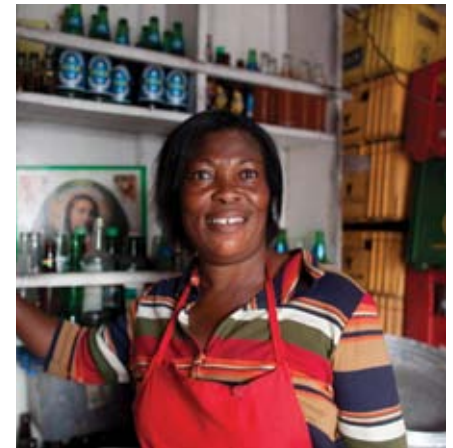
Preto je potrebné, aby v rámci procesu financovania rozvoja (Financing for Development) prevzalo štafetu OSN a vznikol medzivládny orgán pre dane s cieľom napomôcť financovaniu rozvoja. Táto organizácia by mala mať silný mandát a navrhovať riešenia proti vyhýbaniu sa daniam nadnárodnými korporáciami, ktoré sú jednoduché a efektívne pre rozvojové krajiny s malými administratívnymi kapacitami. Mala by riešiť neférové daňové normy

↓ Základná škola v Loveness. Dievčatá by mohli mať lepšie vzdelanie, keby zo Zambie neunikali dane. Foto: Jason Larkin, Zambia, 2012

a dohody o zabránení dvojitému zdaneniu, zvyhodňujúce zdanenie firiem v krajinách pôvodu na úkor tých, kde investujú, čo sú často rozvojové štáty. Orgán by tiež mal odrádzať krajiny od toho, aby pod sebou pílili konár znižovaním daňových sadzieb a poskytovaním stimulov. Medzinárodný menový fond odhaduje, že tieto „preteky ku dnu“ v znižovaní daňových sadzieb a zvyšovaní stimulov majú tri až štyrikrát väčší dopad na rozvojové krajiny v porovnaní s tými rozvinutými.

Ďalšou jeho úlohou by mala byť koordinácia opatrení proti daňovým únikom a výmeny informácií medzi krajinami bez požiadavky reciprocity. Je tiež nevyhnutné vytvoriť transparentnosť v oblasti daní, vrátane povinného zverejňovania výkazníctva podľa jednotlivých krajín pre nadnárodné spoločnosti a zabezpečiť prístup verejnosti k daňovým dohodám krajín s firmami.

↓ Marta Luttgrodt vo svojom obchode. Foto: Jane Hahn (ActionAid), Ghana, 2010

Členské štáty Európskej únie a od nich závislé územia pomáhajú pripraviť rozvojové krajiny o miliardy dolárov, ktoré potrebujú na svoj rozvoj.

Horúcejšia a nebezpečnejšia Turkana?

■ ANDREJ MATIŠÁK

(Redaktor denníka Pravda)

DNES VEJE ŽLTÁ VLAJKA. ZNAMENÁ TO, ŽE PROBLÉM SO SUCHOM SI V REGIÓNE TURKANA ZASLÚŽI ZVÝŠENÚ POZORNOSŤ.

Štvorázový systém vlajok zaviedol Národný úrad pre manažment sucha (National Drought Management Authority) v roku 2013. Úrad koordinuje kroky všetkých, ktorí sú zapojení do riešenia problémov so suchom. Od miestnych komunít a vlády, až po zastúpenie organizácií OSN.

Zelená vlajka je normálny stav, žltá znamená zvýšenú ostrážitosť, oranžová výstrahu a červená stav núdze. Farebné odlišenie je jednoduchou pomôckou pre miestnych ľudí.

Bez dažďa

Pri prvom pohľade na kenskú Turkana si len ťažko dokážete predstaviť, že tu niekedy môže viať zelená vlajka. Naposledy to vraj bolo v decembri minulého roka.

Región je jedným z najsuchších, najteplejších a najmenej rozvinutých v krajine. Priemerná denná teplota je v hlavnom meste oblasti Lodware viac ako 29,2 stupňa Celzia.

Priemerná teplota v oblasti sa počas posledných päťdesiatich rokov dokonca zvyšuje. Potvrďuje to aj štúdia Americkej univerzity vo Washingtone pod názvom Klimatická zmena a konflikt medzi kmeňmi Turkana a Merille.

Napríklad prvé dva mesiace tohto roku v Lodware vôbec nepršalo. V rokoch 2007 až 2014 pritom spadlo za rovnaké obdobie priemerne okolo 20 milimetrov zrážok denne.

↓ Turkanský vodný projekt, ktorý zabezpečuje opravu studní v regióne, podporuje slovenská organizácia eRko. Foto: Andrej Matišák, Keňa, 2015

„V Turkane máme dve obdobia dažďov. To dlhšie začína v strede marca a trvá do júla. Kratsšie sa vyskytuje v októbri až decembri. Potom vyhodnocujeme, aké malo obdobie dažďov dopady,“ vysvetľuje Julius Taigong z turkanskej pobočky Národného úradu pre manažment sucha.

„V marci 2015 väčšina regiónu zaznamenala malý úhrn zrážok v treťom týždni mesiaca,“ uvádza zatiaľ posledná súhrnná správa na webovej stránke úradu. „Priemerná vzdialenosť, ktorú museli ľudia prejsť po vodu, bola v marci tohto roku 6,5 kilometra. Vo februári to bolo 5,58 kilometra,“ píše sa v dokumente.

Pomocou je v tomto prípade aj Turkanský vodný projekt podporovaný slovenskou organizáciou eRko. Diecéza v Lodware má k dispozícii dva tímy údržbárov, ktoré sa starajú o opravu studní v celom regióne. Na tento projekt prispelo eRko v roku 2015 sumou 70-tisíc eur.

Podporuje sucho konflikty?

Podľa Taigonga je Turkana, ale aj celá Keňa, zasiahnutá klimatickými zmenami. „Obdobia dažďov sa už nedajú predpovedať tak, ako to bolo v minulosti. Sme svedkami toho, ako zrážky prídu vo veľkom množstve počas jedného dňa, a potom je dlho sucho. Dažďa je menej a teploty sú vyššie. Mení sa to približne počas posledných desiatich rokov. Aj meteorologické dáta svedčia o tom, že Turkana je suchšia než v minulosti,“ potvrdzuje odborník.

„Snažíme sa, aby bola komunita dobre pripravená, keď prídu horšie časy. Zbierame informácie od samotných obyvateľov o tom, ako vyzerá potravinová bezpečnosť, aký je stav ich stád, či fungujú studne, aká je bezpečnostná situácia,“ uvádza Taigong.

Turkana je tradične oblasťou konfliktov medzi miestnymi obyvateľmi a ďalšími kmeňmi. Hoci situáciu je veľmi ťažké presne vyhodnotiť, nedá sa vylúčiť, že k problémom prispievajú aj klimatické zmeny.

Začiatkom mája pri bojoch medzi Turkancami a kmeňom Pokotov zahynulo viac ako päťdesiat ľudí. Kradnutie dobytky medzi týmito dvoma skupinami nie je ničím novým. „Konflikty v Turkane sú dlhodobého charakteru,“ pripomína odborník na Keňu Gus Selassie z globálnej analytickej organizácie IHS. „Tradične sa bojuje o pôdu a vodu,“ hovorí.

Pastieri sa pre sucho a nedostatok vody presúvajú do oblastí, kde nájdu potravu pre dobytky. Môže teda dochádzať k častejším problémom.

„V severnej Keni sa počas suchých rokov presúva skupina turkanských pastierov Ngisonyokov do hornatejších oblastí na juhu regiónu. Zároveň sa ich tradiční nepriatelia Pokoti posúvajú viac na sever. Skupiny sa tak dostávajú bližšie k sebe,“ uvádza nedávno vydaná štúdia Coloradskej univerzity v Boulderi s názvom Premennivosť dažďových zrážok a násilie vo vidieckych oblastiach Kene.

Odborníci žiadajú komplexný prístup

Je možné, že Turkana je príkladom toho, čo planétu čaká? Aj štúdia Pentagónu z minulého roka potvrdzuje, že klimatické zmeny prispievajú ku konfliktom.

Odpoveď však nie je jednoznačná.

„Časť odborníkov tvrdí, že environmentálne problémy zväčšujúce sa s postupujúcou klimatickou zmenou, zvyšujú šancu na konflikt. Ďalší hovoria, že dôležitejšie sú iné faktory. Podstatnejšie než klimatické zmeny sú v prípade Kene politika, chudoba či etnické rozdiely,“ myslí si Andrew Newshman z Centra pre rozvoj, životné prostredie a politiku na Londýnskej univerzite.

Experti teda nevidia klimatické zmeny ako exkluzívny faktor vytvárajúci konflikty. Skôr ich vnímajú ako niečo, čo násobí už existujúce problémy. Aj preto žiadajú komplexný prístup. Tak, ako ho obsahujú aj Miléniové rozvojové ciele, ktoré zahŕňajú témy ako boj s chudobou, prístup k vzdelaniu, rovnosť pohlaví, boj s chorobami či environmentálnu udržateľnosť.

Komplexný prístup by mal byť aj cieľom Konferencie OSN o klimatických zmenách, ktorá sa bude konať v Paríži v decembri 2015.

Jedna vec je totiž zníženie emisií skleníkových plynov, na ktorej záväznosti by sa mali krajiny dohodnúť. Na strane druhej, ako sa ukazuje aj v Turkane, už teraz majú klimatické zmeny ekonomické, sociálne a podľa všetkého aj bezpečnostné dopady. Bez ich riešenia bude prípadná dohoda a zníženie emisií skleníkových plynov síce veľmi vítaným, ale nie dostatočným riešením.

■ Autor sa zúčastnil novinárskej cesty do Kene v rámci projektu Európa hľadá súlad medzi svojimi politikami pre ferovejší svet podporeného Európskou komisiou a SlovakAid.

Migranti na vlnách

PETER IVANIČ
(Spolupracovník Platformy MVRO)

← Naše politiky mávajú ďalekosiahle dôsledky. Jedna z nich obrala o živobytie napríklad senegalských rybárov. Jedným z východísk je aj migrácia. Foto: Pixabay, Senegal, 2014

výročná správa slovenského ministerstva hospodárstva o obchode s vojenským materiálom, nigérijskej armáde sme dodali ťažké zbrane, aké sa podľa tamajšieho výboru pre ľudské práva zneužívajú aj proti civilistom. Ak je pre nás Umeala bezpečnostným rizikom, čím sú pre ňu zbrane, z ktorých profitujú aj slovenské firmy?

Salimovi z Tanzánie miestna vláda zbrala pôdu. Dala ju európskej firme, aby na nej mohla pestovať jatropu, plodinu obzvlášť vhodnú k výrobe biopaliva, po ktorom bol v EÚ dopyt. Ten podporila aj enviropolitika Únie, ktorá si dala za cieľ, aby sa do nášho energetického mixu dostala do roku 2020 až desatina alternatívnej energie. Biopalivá sa tak stali prvou voľbou. Dopadom tejto politiky je okrem zvýšenia svetových cien potravín aj strata pôdy (a teda obživy) miestnych komunít, neraz bez sľúbených kompenzácií. Keď si to európski politici uvedomili, prestali biopalivá tak aktívne podporovať. Firma plantáže zavrela a odišla. A s ňou aj aká-taká vidina práce. Salim, ktorého nedomyšlená európska politika obrala najprv o pôdu a neskôr o prácu, sa rozhodol odísť a hľadať šťastie inde.

Dulane, ktorý je na lodi s rodinou, pochádza z Etiópie. Vyhnala ho klimatická zmena. Keď viacero rokov po sebe poriadne nezapršalo, pochopil, že z jeho rodiny sa stali klimatickí utečenci. Fenomén síce nemá právny základ, no zmena podnebia a vodného režimu v krajine má na rozhodnutia migrovať svoj vplyv. Klimatológ Milan Lapin hovorí, že rozvinuté krajiny, medzi ktoré patrí aj Slovensko, sú prinajmenšom 10-krát zodpovednejšie za zmenu klímy než menej rozvinuté krajiny. Náš konzumný prístup k životu, ktorý k zmene klímy prispieva na celoplanetárnej úrovni, sa najviac dotýka tých najchudobnejších. Sami sa tak stávajú jednou z príčin migrácie.

Nezatvárajme dvere

Za migráciou sa skrývajú konkrétne ľudské osudy. Fenomén má však aj širší politický rozmer, ktorý si európske vlády nie sú vždy ochotné priznať. Sme a boli sme súčasťou problému. A preto Európa musí prestať prehliadať tragédie na svojich brehoch. Riešením nie je vzduchotesne uzavrieť hranice, no otvoriť dvere tým, ktorí sa k nám vyberú, a prijať ich dôstojným, ľudským spôsobom. A zároveň hľadať a riešiť príčiny, prečo museli opustiť svoje domovy. Za ich neľahkým rozhodnutím neraz stojíme aj my sami.

VŠETCI SÚ NA JEDNEJ LODI. UMEALA Z NIGÉRIE, SALIM Z TANZÁNIE, DULANE Z ETIÓPIE. A MNOHÍ ĎALŠÍ. S PÁR FLAŠAMI VODY, BEZ KORMIDELNÍKA, IBA S KOMPASOM A NÁDEJOU NA LEPŠIU BUDÚCNOŠŤ. ČI ASPOŇ NA NEJAKÚ. VŠETCI KLOPÚ NA EURÓPSKE BRÁNY A V PRÍBEHU KAŽDÉHO Z NICH MÁ PRSTY AJ EURÓPA, KTORÁ BY PRED NIMI TIE DVERE NAJRADŠEJ ZAVRELA.

Trpká pachuť

Stredozemné more vždy bolo križovatkou ľudských osudov a ani migrácia nie je novodobým fenoménom. Ľudia odkiaľkiva opúšťali svoje domovy a hľadali šťastie v iných častiach sveta. Zväčša preto, že im v ich dovtedajšom bydlisku čosi chýbalo. V posledných mesiacoch však dostáva migrácia cez Stredomorie trpkujúcu príchuť.

Účinnnejšie ploty na vonkajších hraniciach Únie migrantom znemožnili cestovať relatívne bezpečne po zemi, čo už pred časom posilnilo omnoho riskantnejšie putovanie po mori. K ich vyššiemu počtu prispela aj nestabilita na Blízkom Východe a v rôznych častiach Afriky. Okrem toho Taliansko v októbri 2014 ukončilo program Mare Nostrum zameraný na vyhľadávanie a záchranu utečencov na mori. Program financovalo hlavne Taliansko a viedlo ho jeho námorníctvo. Za rok sa mu podľa CONCORD-u, konfederácie európskych rozvojových a humanitárnych organizácií, podarilo zachrániť až 150-tisíc ľudí. Vystriedal ho program Triton európskej agentúry pre vonkajšie hranice Frontex, s výrazne nižším rozpočtom a omnoho slabšou bilanciou – sedem tisíc zachránených od novembra 2014. Hoci býva v zime migrantov cez more menej, vyznievajú štatistiky aj tak výrazne v neprospech nového programu. Počet tých, čo na hraniciach Únie prichádzajú o život, sa zvyšuje.

EÚ v akcii?

Práve úmrtia primäli EÚ k akcii. Oprášila ideu o pevnosti Európa s vysokými plotmi, cez ktoré sa nikto nedostane, a v máji prišla so stratégiou, ktorá však má skôr

chrániť hranice a ničiť lode pašerákov, než zachraňovať utečencov. Počíta pritom aj s pomerne inovatívnym prvkom – prerozdeľovaním migrantov do jednotlivých krajín EÚ, aby tak odľahčila svojim južným členom. Na rozdiel od ochrany hraníc sa pri návrhu o kvótach dá o európskom konsenze hovoriť len ťažko. Aj slovenská vláda je proti. Rozhodnutia by sme podľa nej mali v EÚ prijímať jednomyseľne a dobrovoľne. Zároveň tvrdí, že náš azylový systém je určený pre utečencov, nie pre ekonomických migrantov, ktorých medzi utečencami vláda nachádza.

Únia sa prezentuje ako mäkká veľmoc, ktorá má porozumenie pre problémy krajín globálneho Juhu. Okrem iného do nich v rámci rozvojovej spolupráce posielala najviac peňazí na svete. Len v roku 2014 to bolo vyše 58 miliárd eur. Omnoho viac než dávame, si však od chudobnejších krajín v rôznych formách berieme späť. A to vplyva aj na migráciu, za ktorú tak do istej miery nesieme zodpovednosť. Ilustrujú to aj osobné príbehy troch utečencov z úvodu textu.

Súčasť problému

Umeala, ktorá sa dnes trasie o život kdesi pri ostrove Lampedusa na polceste medzi Líbyou a Sicíliou, ešte nedávno žila v severnej Nigérii. Ide o oblasť ťažko skúšanú konfliktom medzi armádnymi jednotkami a islamistickým hnutím Boko Haram. Dlho to znášala, no posledná vládna ofenzíva ju primäla k úteku. Na druhej strane je Slovensko, ktorého minister vnútra Robert Kaliňák sa pre denník Pravda vyjadril, že pre nás migranti predstavujú bezpečnostné a ekonomické riziko. Ako ale dokazuje

Med': požehnanie i prekliatie Zambie

ZAMBIJSKÝ REGIÓN NDOLA JE BOHATÝ NA NÁLEZISKÁ MEDI. AJ PRETO JE DODNES POD VPLYVOM ZAHRANIČNÝCH INŠTITÚCIÍ A ŤAŽOBNÝCH SPOLOČNOSTÍ. TÍ, KTORÍ OBLASŤ OVLÁDAJÚ, VŠAK NENESÚ ŽIADNU ZODPOVEDNOSŤ ZA VEDĽAJŠIE EFEKTY ŤAŽBY.

Natasha má 15 rokov. S tromi mladšími súrodencami žije na vidieku asi 80 kilometrov juhozápadne od Ndoly, najdôležitejšieho mesta tzv. Medeneho pásu (Copperbelt). Matka býva doma, no otec pracuje v bani pri meste Kitwe, a tak sa vídajú len zriedka. Natashina škola je od domova vzdialená asi štyri kilometre. Deti do nej dochádzajú peši.

Pred pol rokom ju po ceste znásilnil kamionista, ktorý jej ponúkol odvoz. Traumu sa snažila utajiť, až kým nezistila, že je tehotná. „Je jednou z mnohých mladých žien a dievčat, ktoré sa stali obeťami sexuálneho násilia,“ hovorí Halumba Munachonga, riaditeľ organizácie Hosana Mapalo, ktorá sa venuje reprodukčnému zdraviu žiakov a žiačok v severnej časti Zambie.

„Tehotné či znásilnené mladé ženy bývajú stigmatizované okolím, a tak vyhľadávajú pomoc vzdialenejších vidieckych kliník, kde ich nik nepozná,“ pokračuje Halumba. Prejdú zdravotnou prehliadkou, dostanú očkovania a môžu tam aj porodiť dieťa.

Vidiecke kliniky nahrádzajú absentujúce zdravotnícke služby. V celom distrikte Ndola pracujú mimo miest len traja lekári. Starostlivosť zabezpečujú zdravotné sestry i dobrovoľníčky, ktoré pomáhajú a šíria osvetu priamo v dedinách. Mnohé ženy takto zohrávajú významnú zdravotnícku, aj politickú rolu vo svojich komunitách.

Kolóniou dodnes

Región v okolí mesta Ndola patril k bohatým a rýchlo sa hospodársky vzdmáhajúcim oblastiam Afriky. V šesťdesiatych rokoch 20. storočia bol kozmopolitný a kultúrne pestrý. Ťažil z toho, že Zambia má jedny z najväčších zásob medi na svete. Medzi producentmi tohto kovu je veľmocou, no podobne ako v prípade iných krajín globálneho Juhu, nerastné bohatstvo je požehnaním aj prekliatím zároveň. Krátko po tom, ako britskí kolonizátori objavili veľké medené ložiská, prevzali nad oblasťou kontrolu a ovládli ťažbu aj export zambijskej medi. Od konca 19. storočia táto kontrola trvá prakticky až dodnes.

Prvé tri desaťročia produkcia postupne rástla, priemyslu sa darilo a Copperbelt sa stal jedným z najvýznamnejších baníckych regiónov sveta. Napriek otrasom svetovej hospodárskej krízy v tridsiatych rokoch 20. storočia ťažba medi stimulovala ekonomiku krajiny a koncom šesťdesiatych rokov mala Zambia vyššie HDP ako Južná Kórea, Turecko či Brazília. Postupujúcu ekonomickú globalizáciu však bolo v krajine čoraz väčšími cítiť. Zambijská ekonomika stála a padala na produkcii jedinej suroviny, ktorej cenu určovala londýnska burza.

Vláda sa preto rozhodla k prvému z rady nešťastne načasovaných krokov na stabilizovanie banského priemyslu. Do začiatku sedemdesiatych rokov odkúpila väčšinové podiely v baniach

MICHAL CENKER
(Projektový manažér Nadácie Pontis)

← Mladí Zambijčania z University of Zambia sa aktívne podieľajú na príprave legislatívnych zmien. Foto: Archív Nadácie Pontis, Zambia, 2015

a získala výhradné právo na ťažbu medi. O pár rokov však prišla prvá a v 1979. druhá ropná kríza. Ceny medi prudko klesli, úverové sadzby stúpili a zambijská vláda si nemala kde požičať na vykrytie strát. Vnútorňú politický boj zavŕšila dohoda so Svetovou bankou a Medzinárodným menovým fondom o pôžičkách viazaných na štrukturálne reformy, vrátane rozsiahlej privatizácie. Pri odpredaji baní zbohatla malá skupina ľudí a niekoľko desiatok tisíc robotníkov prišlo o prácu. O krachujúce bane však strácali záujem aj samotní investori, kým v roku 2004 svetové ceny medi výrazne neklesli. Došlo teda k ďalšej vlne privatizácie, počas ktorej zahraničné spoločnosti uzavreli s vládou viaceré „prechodné dohody“. Podľa nich nemuseli platiť takmer nijaké dane, neniesli zodpovednosť za znečisťovanie krajiny v okolí ťažby. Tento stav trvá dodnes.

Bohatstvo a angažovaní študenti

Natashina rodina sa ocitla uprostred zmien, na ktoré nemajú nijaký dosah. V zambijských mestách žije takmer polovica obyvateľov krajiny. Na nich sa tiež najväčšmi podpísali vzostupy a pády ekonomiky. Zavreté kancelárie subdodávateľov svedčia o úpadku baníckeho priemyslu, no komplexy nákupných centier hovoria o narastajúcej kúpnej sile strednej vrstvy a zvyšujúcom sa počte bohatých.

Mnohí Zambijčania sú hrdí na fakt, že boli medzi prvými, čo získali v 20. storočí nezávislosť. Tieto spomienky však majú trpkú príchuť. Z úpadku krajiny vidia najmä zahraničné inštitúcie a súkromné spoločnosti, ktoré privatizovali kľúčové odvetvie.

Naše stretnutia so študentmi z University of Zambia však boli plné odhodlania a záujmu. V rámci vzdelávacieho projektu UNIDEV, ktorý prináša metódy rozvojového vzdelávania aj na slovenské univerzity, s nami zdieľali úspechy študentských odborov či verejných podujatí, ktoré zorganizovali. Plánujú rozbehnúť komunitné projekty, a dokonca pripravujú návrhy legislatívnych zmien.

Jos: Storočie prieskumu cínu a environmentálneho zanedbania

NIGÉRIJSKÁ NOVINÁRKA JANET FADEN PÍŠE O ENVIRONMENTÁLNYCH A ZDRAVOTNÝCH HROZBÁCH, KTORÉ V JEJ KRAJINE ZANECHALA ŤAŽBA CÍNU.

JANET FADEN
(Nigérijská novinárka na voľnej nohe)

Skôr než sa Jos, hlavné mesto nigérijského štátu Plateau, stalo synonymom pre násilné etnicko-sektárske konflikty, bolo známe svojím horúcim podnebiem a ťažbou cínu. Tá sa v „Cínovom meste“ začala v roku 1902. Do polovice štyridsiatych rokov 20. storočia z neho britská vláda urobila exportnú surovinou číslom jeden. Po objavení ropy v polovici päťdesiatych rokov miestna ťažba cínu upadala. Mesto Jos sa však muselo vyrovnávať s devastáciou pôdy a životného prostredia. Po ťažbe cínu tu zostalo viac ako 4000 osirelých ťažobných jám, ktoré začali byť vážnou hrozbou pre jeho obyvateľov.

Hrozby pre rodiny baníkov

Ničenie krajiny sa rozširuje. Takmer polovica územia je pokrytá haldami odpadu zo zastavených ťažobných aktí-

vít. Zanedbávané opustené bane predstavujú hrozbu nielen pre ilegálnych baníkov, ale aj rodiny tých, čo prišli o prácu a dodnes žijú v stiesnených robotníckych štvrtiach. Tie vubodovali ťažobné spoločnosti v tridsiatych rokoch 20. storočia.

Opustené bane sú smrteľnými pascami, občas sa v nich utopia deti i dospelí. Neustále rastúci počet obyvateľov v ich okolí znamená, že čoraz viac ľudí je vystavených nebezpečným rádioaktívnym prvkom.

Choroby a chudoba

Farmárom, ktorí objavili ložiská cínu na svojom pozemku alebo v jeho blízkosti, rudu bez adekvátnej kompenzácie zabavili. Sú voči tomu veľmi často bezmocní. Nemajú ani predstavu o hodnote bohatstva, ktoré im vzali z vlastného kúska zeme.

Ničenie životného prostredia v meste Jos a jeho okolí

sa začalo už v päťdesiatych rokoch 20. storočia, keď baníci vyrubovali stromy za ťažobnými a palivovými účelmi. Výkopmi spôsobili rôzne stupne erózie.

„Keď vyhlbovali zem, ryli dosť hlboko. Len Boh vie, aké hlboké sú niektoré jamy,“ povedal. „Spod zemského povrchu sa tým uvoľnili chemické látky. Niektoré z nich sú dosť nebezpečné a v nich obsiahnuté rádioaktívne prvky môžu spôsobiť rakovinu,“ upozornil Sylvanus Dangtoe, komisár pre životné prostredie štátu Plateau.

Výskumy vedené v rôznych obdobiach v priebehu rokov dokazujú, že cínová ruda – jeden z nerastov objavených v okolí územia miestnej správy Barkin Ladi – obsahuje kryštalický oxid kremičitý. Je toxický, môže spôsobiť rakovinu pľúc a iné respiračné choroby. Celé desaťročia baníci neboli vôbec alebo len veľmi málo chránení pri práci s touto látkou.

↑ Ťažobné spoločnosti odišli a zanechali tu environmentálnu katastrofu. Foto: Janet Faden, Nigéria, 2015

V roku 2012 vtedajší minister zdravotníctva profesor Onyebuchi Chukwu vyhlásil na 55. výročnom stretnutí Národnej zdravotníckej rady, že roky ťažby cínu v štáte Plateau vystavili jeho obyvateľov nebezpečenstvu a zvýšenie výskytu rakoviny súvisí s rádioaktívnym odpadom na tomto území.

Doktor Musa Atang z kliniky Sacred Heart Community v Gidan Adudu, čo je jedno z mála zdravotníckych zariadení pre tisíce ľudí v celej oblasti, vyhlásenie ministra o náraste výskytu rakoviny potvrdil. „Naozaj stúpa úmrtnosť na rôzne druhy pľúcnych chorôb, na základe čoho sa domnievame, že existuje vzťah medzi dlhodobým vdychovaním kremičitého prachu objaveného v cíne a rakovinou pľúc,“ uviedol. „Stretávame sa tu aj s ďalšími dýchacími

chorobami ako napríklad zápal pľúc.“ Podľa neho je ťažké určiť presný počet pracovníkov postihnutých v jeho obvode. Pacientov s vážnymi chorobami vždy posielajú do špecializovaných nemocníc v Jose. Ani ťažobné spoločnosti nevedli pred svojím zatvorením žiadne zdravotné záznamy o zamestnancoch.

Atang tiež povedal, že výskyt pľúcnych chorôb je určite vyšší na severe Plateau ako na juhu, kde je ťažba menej rozšírená.

Bez možnosti voľby

Bývalý baník Mallam Abdullahi z mesta Bauchi pracoval v baníckej dedine Ganan Daji na území miestnej správy Barkin Ladi. Tvrdí, že baníci si uvedomujú nebezpečenstvo. Nemajú však na výber, pretože je to jediný zdroj obživy, ktorý poznajú. „Bieli sa k toxickým látkam nepribližujú, ale nás nechajú, aby sme ich miešali holými rukami. Vedeli sme, že je to nebezpečné, ale potrebovali sme peniaze,“ hovorí.

Komisár Dangtoe si všimol, že bývalí pracovníci baní, žijúci v okolí ťažobných jám, nemajú prístup k základnej vybavenosti. Navyše z nich pijú vodu, čo očividne škodí ich zdraviu. „Ľudí v blízkosti tejto oblasti sme varovali. Pritiahli sme pozornosť federálnej vlády s tým, že tieto územia potrebujú dohľad. Ak obyvatelia Dely Nigeru plačú, že ich lokalita bola zničená prieskumom ropy, človek z Plateau má také isté právo žiadať spravodlivosť,“ zdôrazňuje Dangtoe.

„Cín síce tvoril kostru ekonomiky krajiny, ale jeho dobyvanie spôsobilo veľa škôd. Zapríčiniť devastáciu a degeneráciu. Federálna vláda by sa mala začať zaoberať tým, ako môžeme vyriešiť problémy spôsobené ťažbou,“ dodáva.

Kampaň namiesto pomoci

Federálna vláda preukázala snahu tento problém vyriešiť cez Ekologický fond, ktorý poskytla jednotlivým štátom. Hoci sa občianska spoločnosť začala dožadovať rekultivácie pozemkov a vytvorenia Rady pre ekologický rozvoj v štáte Plateau, jej kroky v riešení devastácie spôsobenej ťažbou priniesli len veľmi málo.

Celkom 1,6 miliardy nigérijských nair (7 miliónov eur) z Ekologického fondu určených pre Plateau sa stratilo za vlády guvernéra Joshuu Dariye. Vyšetrovateľom Komisie pre ekonomické a finančné zločiny povedal, že sa peniaze utratili na prezidentskú kampaň Oluseguna Obasanja v roku 2003.

Pracovník rozpočtovej komisie ministerstva financií štátu Plateau potvrdil, že od škandálu guvernéra Dariye federálna vláda zastavila financovanie Ekologického fondu.

Dodal tiež, že federálna vláda prevzala kontrolu nad ekologicky poškodenými miestami štátu Plateau. Ako príklad uvádza projekt rekultivácie opustenej jamy Domkat Bali Road, ktorý

je podľa neho financovaný priamo federálnou vládou.

Prekliatie Cínového mesta

Veľa obyvateľov Plateau si myslí, že ložiská cínu na ich pozemku sú viac prekliatím ako požehnaním. Jos sa preslávil ako „Cínové mesto“, pretože samotné mesto i jeho okolie leží na obrovských ložiskách cínovej rudy. Ľudia sa však sťažujú, že sa to nepremietlo do blahobytu, rozvoja alebo príležitostí.

Aj komisár pre pevné minerály štátu Plateau, Sani Agwom Zandi, si myslí, že ľudia nemajú veľa úžitku z prieskumných cínových vrstov. „Nedosiahli sme maximálny úžitok z ťažby, pretože povolenia sa vydávali len medzinárodným spoločnostiam. Ťažia pod dohľadom federálnej vlády aj tržby smerujú jej. My z ťažby nemáme priamy zisk,“ sťažuje sa. „Ak sa pozriete na naše environmentálne problémy, zistíte, že tieto firmy spôsobili zemi veľa škody a odišli bez rekultivačného plánu.“

Ľudsko-právne organizácie, ako napríklad Liga pre ľudské práva, sa v rokoch 2000 až 2006 tiež začali zaujímať o postihnuté územie a žiadať pomoc. Boli však prinú-

↑ Oblasť, v ktorej sa v Nigérii ťažil cín, je nebezpečná pre zdravie miestnych obyvateľov. Foto: Janet Faden, Nigéria, 2015

tené prerušiť činnosť kvôli nedostatku financovania. Navyše sa zdá, že vláda prejavuje len vlažný záujem o problémy v ťažobnom odvetví. To tiež oslabilo rozhodnutie a schopnosť baníkov bojovať za svoje práva.

Ťažobné spoločnosti odišli a zanechali tu štyri tisíce opustených, nebezpečných jám. Baníci stále žijú v ich blízkosti a sú vystavení rádioaktívnym prvkom. Neexistujú žiadne záznamy, ktoré by sledovali a regulovali počet ľudí, ktorých zdravie ovplyvnila ťažba v Plateau. Obvinenia zo sprenevery ekologických fondov sú známe. No nádej, že sa vláda postará o to, aby medzinárodné spoločnosti odškodnili baníkov, sa stáva nereálnou. Aspoň zatiaľ.

■ Článok vyšiel v pôvodnom znení na webe International Centre for Investigative Reporting.

■ Do slovenčiny preložila Denisa Vasilko.

Boko Haram.

STANISLAVA HARKOTOVÁ (Redaktorka Aktuálne.sk)

Tí, ktorí zakazujú

vzdelanie

V POLOVICI APRÍLA 2014

SA VO DVERÁCH DIEVČENSKEJ ŠKOLY

V NIGÉRIJSKOM CHIBOKO OBJAVILA STRÁŽ. „PONÁHLAJTE SA, ZACHRÁNIME VÁS PRED NIMI,“ KRIČALI UNIFORMY PO ŽIAČKACH. TIE VYBEHLI Z TRIED NETUŠIAC, ŽE NA KORBY ÁUT ICH NAKLADAJÚ MUŽI, PRED KTORÝMI ICH MALI ZACHRÁNIŤ. LSTIVÝ ÚNOS DOSTAL DO MÉDIÍ NOVÝ POJEM: BOKO HARAM – TÍ, ČO ZAKAZUJÚ VZDELANIE.

Islamistická skupina, operujúca v severovýchodnej Nigérii na území väčšom než je Belgicko, cieľi na ženy a školy od roku 2009. „Západné vzdelanie sa zakazuje,“ vyhlásil vtedy zakladateľ skupiny Mohammed Yusuf: „Akékoľvek znalosti, ktoré sú v protiklade s islamom, Alah získať nedovolí.“ Od tohto výroku sa v krajine roztočilo koleso bleskových útokov, bombových atentátov a únosov, ktoré podľa Úradu vysokého komisára OSN pre utečencov do konca minulého roka vyústili do útoku jedného milióna ľudí. Väčšina z nich opustila domovy a presídlila sa v rámci krajiny, stotisíc ľudí utieklo do Nigeru, tisíce utečencov eviduje Čad a Kamerun.

Zrodil sa z biedy

Zárodok Boko Haram sa formoval v sedemdesiatych rokoch 20. storočia. V regiónoch pustého severu sa vtedy objavilo hnutie, na čele ktorého stál radikálny kazateľ Maitatsine. Korán vysvetľoval pomerne neortodoxným spôsobom a obracal ho proti západnej civilizácii. Jeho nasledovníci odmietli sekulárnu vládu, čo v roku 1980 vyústilo do krvavých nepokojov. Od tých čias sa regiónov zmocňoval radikalizmus. Dôvod? Trvajúca bieda, a to i napriek bohatstvu z ropy, ktorá z krajiny oteká ropovodmi britských a amerických spoločností, sklamanie ľudí, ktorí od investorov a príjmov z ropy očakávali rozvoj, no ten nenastal, nevzdelanosť.

Vzdelanosť žien – najväčšia prekážka

Severné, dominantne moslimské oblasti, trápia dlhé roky vysoká nezamestnanosť. Chudoba zároveň spôsobuje, že sa len málo zapájajú do politického života. V štáte Borno, bašte rebelov, sa miera gramotnosti podľa UNESCO pohybuje pri 14,5 percentách. Pre porovnanie, ekonomicky najsilnejší Lagos na juhu krajiny dosahuje gramotnosť na úrovni 92 per-

cent. „To, čo Boko Haram správne identifikovali ako najväčšiu prekážku pre ovládnutie spoločnosti, je vzdelanosť a špeciálne vzdelanie žien. Vedia, že ak sa podarí zastrašiť kritické množstvo ľudí, majú vyhrané,“ tvrdí Dušan Ondrušek, konzultant mimovládky PDCS.

Vlani navštívil región Plateau Kuru, nárazníkovú zónu moslimského severu a kresťanského juhu. Hoci sa podľa Ondruška vláda tvárila, že s Boko Haram bojuje, niektoré udalosti akoby nasvedčovali opaku. „Uskutočnia sériu útokov v hlavnom meste a nepozorovane sa skrývajú v lese. Desiatky nákladiakov nie sú pištoľka, ako sa môžu nepozorovane schovať?“ upozorňuje.

Situácia sa však postupne mení. Nigéria zvolila nového prezidenta, začala spájať sily so susedmi a zatláčať militantov do lesov Sambisa na severovýchode.

Zamľčaná masakra

Boko Haram ukázali svoju silu aj pred šiestimi rokmi v povstaní, po ktorom ostalo v prachu ležať 800 mŕtvych. Džihádovci si však svet všimol až vlani – po únose takmer troch stoviek kresťanských študentiek. Mladé ženy nútili konvertovať na islam, plniť úlohu slúžok a sexuálnych otrokýň. Väčšina z nich naďalej ostáva v zajatí a z veľkej kampane Vráťte nám naše dievčatá (Bring Back Our Girls), ktorá volá po ich návrate, ostali len fotografie v archívoch sociálnych sietí.

Svet takmer nereagoval, keď militanti v januári vtrhli do dedín Baga a Doron Baga a proti ich obyvateľom otočili raketomety. Masakra stála život 2000 ľudí. To, čo sa v oblasti stalo, preverovala aj organizácia Amnesty International. Pomáhala si satelitnými snímkami, ktoré ukáza-

li priestor v okolí Čadského jazera pred a po útoku. Prečo si svet masakru nevšimol?

Udiala sa v čase, kedy médiá sledovali prípad Charlie Hebdo, parížskej redakcie, ktorej pracovníci sa takisto stali obeťou radikálov. „Máme masakry a masakry,“ komentoval vtedy juhoafrický korešpondent Simon Allison so slovami, že „životy Afričanov sú stále menej spravodajsky hodnotné.“ Priznal však, že spravodajstvu z Baga bránili i objektívne prekážky. Najbližší novinári boli od miesta útoku vzdialení stovky kilometrov. Navyše, pôsobiť v oblasti, kde Boko Haram operuje, je pre médiá zložitá. Sú totiž jedným z cieľov.

Nový prezident – nová nádej?

Aktuálne sa tiež boja proti extrémistom a záchrana dievčat zo zajatia presúva na pleciah nového lídra. Úradu prezidenta

Pôsobiť v oblasti, kde Boko Haram operuje, je pre médiá zložitá. Sú totiž jedným z cieľov.

↑ Ženy sú hlavným terčom Boko Haram. Foto: Dušan Ondrušek, Nigéria, 2015

sa ujíma Muhamadu Buhari, generál na dôchodku, ktorého spájajú s pučom v roku 1983. Krajinu sa vtedy pokúsil reformovať prehnanou disciplínou. Nevyhol sa pritom excesom, akými bol o trestanie študentov väzením za opisovanie na skúškach či tresty za nedochvilnosť úradníkov.

Dnes o sebe Buhari vyhlasuje, že patrí medzi angažovaných demokratov. Práve jeho armádna minulosť dáva niektorým nádej, že sa mu podarí dostať Boko Haram pod kontrolu. Nový prezident totiž môže staviť i na popularitu. Buhari je moslim a na severe sa teší veľkej obľúbenosti.

Platforma mimovládnych rozvojových organizácií

Platforma mimovládnych rozvojových organizácií (Platforma MVRO) združuje 32 organizácií (25 riadnych členov a 7 pozorovateľov), ktoré pôsobia najmä v oblasti zahraničnej rozvojovej spolupráce, humanitárnej pomoci a globálneho vzdelávania na Slovensku. Zastupuje ich pri rokovaní so štátnymi inštitúciami a podporuje šírenie informácií o rozvojovej spolupráci a globálnych súvislostiach na verejnosti.

Riadni členovia:

- **ADRA – Adventistická agentúra pre pomoc a rozvoj**
web: www.adra.sk
- **C.A.R.D.O.**
web: www.cardo-eu.net
- **Centrum environmentálnej a etickej výchovy Živica**
web: www.zivica.sk
- **Centrum pre európsku politiku**
web: www.cep.sk
- **Človek v ohrození**
web: www.clovekvohrozeni.sk
- **eRko – Hnutie kresťanských spoločenstiev detí**
web: www.erko.sk
- **Evanjelická diakonia ECAV na Slovensku**
web: www.diakonia.sk
- **FAIRTRADE Slovakia**
web: www.fairtrade.sk
- **GLEN Slovakia**
web: www.glen-slovakia.org
- **Magna Deti v núdzi**
web: www.magna.sk
- **Nadácia Habitat for Humanity International**
web: www.habitat-europe.org

- **Nadácia Integra**
web: www.integra.sk
- **Nadácia Pontis**
web: www.nadaciapontis.sk
- **NISPAcee**
web: www.nispa.org
- **Otvorený Európsko-Slovanský Dvor**
web: www.oesd.sk
- **PDCS**
web: www.pdcs.sk
- **SAVIO**
web: www.savio.sk
- **Sila rozvoja – Inštitút medzinárodnej spolupráce**
web: www.silarozvoja.sk
- **Slovenská humanitná rada**
web: www.shr.sk
- **Slovenská katolícka charita**
web: www.charita.sk
- **Slovenské centrum pre komunikáciu a rozvoj**
web: www.sccd-sk.org
- **Slovenský Červený kríž**
web: www.redcross.sk
- **Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku**
web: www.sfp.sk

- **Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety**
web: www.vssvalzbety.sk
- **Združenie Albert pre podporu Fakulty zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity v Trnave**
web: <http://albert.truni.sk>

Pozorovatelia:

- **Academia Istropolitana Nova**
web: www.ainova.sk
- **Človek v tísni – Slovensko**
web: www.peopleinneed.sk
- **Dvojfarebný svet**
web: www.dvojfarebnysvet.sk
- **Inštitút pre rozvoj spoločnosti**
web: www.sdisk.eu
- **Nadácia Milana Šimečku**
web: www.nadaciamilanashimecku.sk
- **Slovenská atlantická komisia**
web: www.ata-sac.org
- **Slovenský výbor pre UNICEF**
web: www.unicef.sk

Osoby alebo organizácie, ktoré majú záujem o témy zahraničnej rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci, zároveň však nespĺňajú kritéria členstva v Platforme MVRO, sa môžu stať členmi Klubu priateľov Platformy MVRO. Prihlásiť sa môžete prostredníctvom formulára, ktorý je uverejnený v sekcii Klub priateľov:

www.mvro.sk/sk/zapojte-sa/klub-priatelov

ŽI FÉR je celoročná spoločná kampaň Platformy MVRO a jej členských organizácií. Svet je v dnešnej dobe príliš prepojený na to, aby sme si nevšimli to, čo sa deje za hranicami Slovenska. Ďakujeme vám za podporu tejto kampane a za vašu snahu o férovejší svet.

ZAPOJENÍM SA DO KAMPANE ŽI FÉR SA VYJADRÍTE ZA ŽIVOT VO FÉROVEJŠOM SVETE.

www.mvro.sk/zifer

Vydala: Platforma mimovládnych rozvojových organizácií
Miletičova 7, 821 08 Bratislava, +421 2 20 44 52 55, info@mvro.sk, www.mvro.sk, err2015.zifer.sk
Bulletin bol vydaný v rámci projektu „Európsky rok rozvoja 2015: Médiá pre rozvoj“,
ktorý je financovaný zo zdrojov Európskej komisie.

Za obsah nesie zodpovednosť Platforma MVRO, vyjadrené názory nemožno interpretovať ako stanovisko donora.

Redaktorka: Magdaléna Vaculčiaková
Na prípravu spolupracovali: Michal Cenker, Janet Faden, Andrea Girmanová, Stanislava Harkotová, Martin Hojsík, Peter Ivanič, Zuzana Límová, Andrej Matišák, Dagmar Mekiňová, Lenka Nemcová, František Ružička, Denisa Vasilková, Jakub Žaludko

Grafika a dizajn: Alexandra Ďurníková, Tlač: Daniel Kolek KOLDO

Neprešlo jazykovou úpravou.

Fotografia na titulnej strane: Andrea Girmanová, Izrael, 2012

